

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

Az Öreg graduál első zsoltárának forrásáról*

Sajátos protestáns könyvműfaj a *g r a d u á l*: énekes szertartáskönyv, tartalmazza az istentisztelet magyar nyelvű gregorián tételeit a kántor, a lelkész és az énekkar használatára. Hazánk protestáns irányzatai a középkori énekelt szertartást magyar nyelven folytatták, ezért az egyes tételeket 1540 tájától fokozatosan lefordították, illetve a reformáció bibliai és hitvallási követelményei szerint átszövegezték. A szertartáson elhangzó prózazsoltárok (a teljes bibliai Zsoltárok könyve is) mint a graduálok lényeges tartozékai több változatban éltek egymás mellett. A protestáns graduálok nagy-

* Készült a „Régi magyar szövegek nyelvi- és művelődéstörténeti magyarázata, kiadása” című tervmunka (OTKA T 029146) támogatásával. Nyelvi és Művelődéstörténeti Adattár 18.

szabású összefoglalása az úgynevezett Öreg [’nagy’] graduál, amelyet 1636-ban I. Rákóczi György erdélyi fejedelem a maga költségén kinyomtatott, és ajánlásával, valamint saját kezű aláírásával kétszáz gyülekezetnek ajándékba elküldött. Korábban a zoltárookra vonatkozóan vázoltam e korszakos mű legfontosabb jellemzőit, felsoroltam a szakirodalmi és bibliográfiai adatokat is, bemutattam a (lényegében) azonos, a részben eltérő és az általában azonos, de eltérő kezdetű zoltárszövegek példáit (MNyj. 39. 2001: 165—76). Ezeket itt nem ismétlem.

Idézni kell ellenben most is Geleji Katona Istvánnak (1589—1649) az Öreg graduál bevezetőjéül írott áttekintéséből azt a részletet, amelyben Keserői Dajka János (1580 k.—1633) püspök zoltárrevíziós munkásságát méltatja, mert itt a korábbi (kézirat, esetleg nyomtatott) graduálok felhasználását szintén megörökítette: „Ez után [a himnuszok átjavítása után, amely *dereka láb munkája* volt — F. Cs.] íjmet az, hogy az iminnen amonnan Várolokrol, még onnan kívűl Magyar orzágból-is, bé kéregettetett Graduálokból az miénknek hiját ki potolta, és ki töltötte. Végezte hogy az más fél Jáz Soltárokat, (az mint látom az bóldog emlekezetű Carolyi Caspar forditálya Jzerént) mivel az az előtti Graduálokban tsak egy néhány Soltárok vóltak (azok-is nem *literaliter*, hanem tsak *periphrasticè*, az az, bővebedkén való kőrül járó be Jzéddel, az mint az ki Jjebbik *Cantionale*ban kell lenni) ver Jenként Jzaggatván az notával való éneklé Jre ege Jzlen le irta, J-az Graduál írónak eleiben adta” (erre vö. még Régi magyarországi nyomtatványok... Harmadik köt. Bp., 2000. 43). — A kancionálé protestáns gyülekezeti énekeskönyv, az istentiszteleten használatos úgynevezett népelemek gyűjteménye.

Valóban, Keserői Dajka János átvette a Károlyi Gáspár (1530 k.—1591) szerkesztette bibliafordítás prózazsoltárait; más helyesírással, valamint helyenkénti apró módosításokkal, leginkább azonban szoros egyezéssel. A Vizsolyi Biblia szövegének lényegi és nagy mértékű átvétele mellett azonban bizonyos zoltárok szövegében — némelykor a kezdő versekben, másutt a zoltár egyéb részeiben is — még a korábbi nyomtatott, valamint a kézirat és szóbeli hagyomány hatása is föltételezhető vagy néhol kétségtelen.

Szemléltesse itt a bibliabeli és a graduábeli zoltárszövegek egyezésének mértékét, valamint a helyesírás következetes különbségeit, illetve a néhol fölbukkanó változtatásokat és módosításokat a 134. zoltár (Vulgata 133: *Ecce nunc benedicite*) és a 119. zoltárnak a 17. szakasza (Vulgata 118: *Mirabilia testimonia tua*). Az aláhúzott szavak figyelmeztetnek az eltérésekre. A zoltárok szövegét versenként tördelve folyamatosan szedték, illetve a kéziratok graduálokban folyamatosan írva színes kezdőbetűkkel a félverseket is megkülönböztették. Könnyebb összehasonlítás kedvéért párhuzamosan a Vizsolyi Biblia szövegét is sorokra tördelem, hogy a megfelelő szövegrészek mindig egymás mellé kerüljenek. Ahol nincsenek egymásnak megfelelő szövegrészek, ott üres sort (sorokat) hagytam. Az Öreg graduál szövegében a : nem csupán bizonyos funkciójú írásjel (erre l. KESZLER, NytudÉrt. 141. sz. passim), hanem a mediatio (= a mondatfelező dallamformula) helyét (is) jelöli. Alább meghagytam a kettőspontok eredeti elhelyezését. Ezek általában nem tapadnak az előző szóhoz, ha igen, akkor annak nyomdatechnikai oka van: a sorban kevés volt a hely, a nyomdász szorította a szedést.

Vizsolyi Biblia

CXXXIV.

- 1 Imé mo Jtan áldgyátoc az Wrat,
Wrnac minden Bólgai,
Kic minden éjfel állotoc az Wrnac házában.
- 2 Emellyétec fel az ti kezeiteket
az Wrnac házában,
és áldgyátoc az Wrat.

Öreg graduál

P Jal. CXXXIV.

- Imé mo Jtan áldgyátoc az Vrat,
Vrnac minden Jzólgai:
Kik minden éjfel állotoc az Vrnac házába.
Emellyétek fel az ti kezeiteket
az Vrnac házában :
Es áldgyátoc az Vrat.

3 Aldgyon meg tégedet az Wr Sionból,
ki teremtette az mennyet és az földet.

Aldgyon meg titeket az Vr Sionból :
Ki teremtette mennyet és az földet.

Ditső Jég [Atyának és Fiunak :
és Jzent Lélek IJtennek.
Miképpen kezdetben dicső Jleges vala :
moJt és mind örökkön örökké ugy légyen.]

CXIX.

Pfal. CXIX.

129 Czudálato Joc az te bizonJág tételid:

azért meg őrizi az én lelkem azokat.

130 Az te beJédidnec aytaia meg világoJit,
És értelmet ad az kicszineknek.

131 Az én Bámát el beleJstem és léhec:
mert az te paranczolatidat
nagy kéuán Jszággal kéuántam.

132 Tekints én reiám és könyörűly raytam,
az mint Jboktól tJlekedni
az te neuednec Beretőiuel.

133 Az én vtaimat
vezerlyed az te beJédeddel :
és ne engedgyed hogy Jemmi hami Jság
wralkodgyéc én bennem.

134 Szabadits meg engemet,
az embereknek álnok Jágoktól,
és meg őrizem a te parantJolatidat.

135 Az te ortzádat világoJits meg
az te Bólgádon :
és tanits meg engemet az te parantJolatidra.

136 Vizeknec folváJi bármaznac
az én Bemeimból,
azoc miatt kic az te tóruényedet
nē őrizic meg.

Tsudálato Jok az te bizonyJág tételid,
oh Vr IJten :

Azért meg őrizi az én lelkem azokat.

Az te beJédidnek ajtaja meg világoJit :
Es értelmet ad az kicsinyeknek.

Az én Jzámot el JzeleJitem, és lehek :
Mert az te parantsolatidat
nagy kéván Jszággal kévántam.

Tekénts reám és könyörűlly rajtam :
Az mint Jzoktól tselekedni
az te nevednek Jzeretőiuel.

Az én utaimat
Vezérellyed az te beJédeddel :
Es engedgyed hogy Jemmi hami Jszág
ne uralkodgyék én bennem.

Szabadits meg engemet
az embereknek álnokságoktól :
Es meg őrizem az te parantsolatidat.

Az te ortzádat világoJitsd meg
az te Jzólzádon :
Es tanits meg engemet az te parantJolatidra.

Vizeknec forráJi Jzarmaznac
az én Jzemeimból :
Azok miatt, kik az te tóruényedet
nem őrizik meg.

A második példához kapcsolódva említendő még, hogy a leghosszabb, a huszonegy szakaszos 119. zoltár 176 verséből — a helyesírási eltéréseket nem számítva — alig húsz versben találunk a szövegben módosításokat. Ezek közül egyszer az Öreg graduál jogosan helyesbíti a 31. versben a *parancsolat* szót a *bizonyosság* szóval (*Az paranczolathoz ragazkodom Wram ~ Az te bizonyJágidhoz ragazkodom, Vram*). A 7. versben elírás, elhallás vagy tudatos változtatás miatt átvitt értelmű szót használ: *meg tanulandom az te igaJszágodnac tóruényit* helyett *meg tanulandom az te igaJszágodnak óJvényit* olvasható. A szakaszok kezdőversének szórendje néhol eltér (így a 25. versben: *Ragadott az én lelkem az porhoz ~ Az én lelkem az porhoz ragadot*). Többször — nyilvánvalóan a szóbeli (énekelt) elhangzás befolyására is — az Öreg graduál megszólítást s olykor (még) az azt színező, nyomatékosító *ó(h)* indulatszót ad hozzá a vershez. Mindenkor az egyes szakaszok kezdőversét bővíti így, mint az előbbi példában a 129. verset. Még hat versben találjuk ezt a bővítést, 73: *adgy nekem ~ Adgy, Vram, nekem*; 97: *Melly igen Beretem az te tóruényedet ~ Oh mely igen Jzeretem, Vr IJten, az te tóruényedet* (a vocativusi jellegű *ó* indulatszót tartalmazó mondatokra

I. pl. GALLASY: TNyt. II/1: 850; A. MOLNÁR: NytudÉrt. 148. sz. 14—5); továbbá 105: *az te Igéd ~ az te igéd, Vr Ifen*; 113: *Az áthatatlanokat gyűlölöm ~ Vr Ifen, én az áthatatlanokat gyűlölöm*; 121: *iga/lágot cselekedtem ~ igazságot cselekedtem, én Ifenem*; 137: *Igaz vagy Wram ~ Igaz vagy te, én Vram Ifenem*; végül 153: *Láfd meg az én nyomoru/lágomat ~ Láfd meg az én nyomoru/lágomat, Vram*. Ezek a megszólítások a korabeli egyházi nyelv hatására kerülhettek az Öreg graduálba. Amint BALÁZS JUDIT írja, a TNyt. törzsanyagában „az E/1. birtokos személyjeles főnév önmagában is gyakori megszólításként (77 adat), legtöbbször az *Uram* fordul elő (62 adat), DöbrK. 29: »*Vram* iduezeič engem«” (TNyt. II/2: 84). Továbbá jelzõt, kötõszõt vagy névmást told be a Vizsolyi Biblia három versébe az Öreg graduál szerkesztõje (24: *én tanátsofım ~ énnékem tanátsofım*; 89: *meg marad menyben az te beßéded ~ meg marad menyben: Az te ßentseges beßéded*, 163: *a te törüenedet ßeretem ~ De az te törvényedet ßeretem*). Az imént másodiknak említett példa betoldott jelzõje a *szentséges* (vagy *szent*) már kódexeink szövegében is gyakori betoldások, ezekkel a szavakkal sokszor bővülnek például az Istent és Jézust jelölõ vagy velük kapcsolatos fordulatok (vö. pl. TARNAI ANDOR, „A magyar nyelvet írni kezdik”... Bp., 1984. 234). A Vizsolyi Biblia ellenében eltérõ szóalakat, illetve igeidõt választ az Öreg graduál két versben (56: *Ez az én vigasztaláfom ~ Ez az én vigasztaltatáfom*; 161: *ok nélkül háborgattac ~ ok nélkül háborgatnak*). Két ízben más szõt használ (70: *Meg kóüeredet mint az kóüérleg az õ ßiuóc ~ Meg kóvéredet mint az tsepsz háj az õ ßivek*; 119: *Mint az ßalakat, azonképpen el veted ~ Mint az értz eßléket azonképpen el veted*). Mindezekkel a különbségekkel együtt láthatóan a két szöveg mégis lényegében azonos.

Amint már föntebb megemlítettem, az Öreg graduál egyes zsoltárainak szövegében a Vizsolyi Biblia átvétele mellett feltételezhetõ vagy kétségtelen a kéziratossá és szóbeli hagyomány hatása. Az ilyen és ezekhez hasonló többi zsoltártól is különbözik viszont a legelsõ. Ennek szövege nem a Vizsolyi Bibliából való, hanem a Spáczay graduállal, a Batthyány graduállal (más néven BatthyK., I. in: Nytár. XIV. 123—298.), valamint a gyakorlatilag ezzel teljesen azonos Ráday graduállal, illetve ezek elsõ zsoltárának a szövegével jórészt egyezõ (I. alább).

A kiadatlan Spáczay graduált 1619-ben írták le valahol a Felvidéken. Málcán (Zemplén megye nagymihályi járása, ma a Szlovák Köztársaságbeli Malčice) lelkészkedett utolsó tulajdonosa Spáczay András, aki 1753-ban a Debreceni Református Kollégium könyvtárának ajándékozta. Azóta is itt õrzik (kézirattári jelzete: R 505). Tehát csaknem egy idejû a XVII. század második évtizedére keltezett Batthyány graduállal és a Ráday graduállal (vö. CZEGLÉDY SÁNDOR: MKsz. 1961: 247—63, UÓ.: MNy. 1963: 24—9; FERENCZI ILONA: Graduale Ráday saeculi XVII. Musicalia Danubiana 16. Bp., 1997.). A Spáczay graduál azért is különleges, mert egyedül ebben találunk az antifonák szerzõségére utaló feliratot: *Antiphonae Ludovicanae*. Ennek alapján CZEGLÉDY mondta ki azt a nagyon valószínû lehetõséget, hogy Szegedi Lajosról van szó, aki Kálmáncsehi Mártonnal együtt tanult Krakkóban, 1543 pünkõsdjén magyarul misézett, Veszprémben igazgatta a káptalani iskolát, végül azután, hogy a török Székesfehérvárt elfoglalta, Kálmáncsehi kollégája volt Váradon és környékén. (Vö. CZEGLÉDY, A debreceni Kollégiumi Nagykönyvtár írott graduáljai: Református Egyház 9. 1957: 265—70., UÓ., Meliusz ágendája és himnologiai tevékenysége: Studia et Acta Ecclesiastica II. Bp., 1967. 355—91.)

A XIX. század óta szövegkiadás révén ismeretes Batthyány graduálban, azaz a BatthyK.-ben a zsoltár szövege a Spáczay graduálétól — az eltérõ helyesírás és szóalakok mellett — szintén nem sokban különbözik. Egy mondat jellegzetesen eltér: *Ki giüümölczõt teremt alkalmazatos wädöben* (Spáczay graduál) ~ *Giwümölczet teremti az õ ideiebē* (Batthyány graduál). Ezenkívül a Batthyány graduál a doxológiát nemcsak a szokásos kezdõ szavakkal, hanem teljes szövegében tartalmazza, amely azonos az Öreg graduálban az elsõ zsoltár végén olvashatóval. A Batthyány graduálból e mellett még egy fél vers hiányzik: *és valamit cselekszik jó szerencsés lészen* : omnia quaecumque faciet, prosperabuntur. A Spáczay graduálból szintén hiányzik itt az eredetinek megfelelő fél mondat, helyette olyan bővítést iktattak be, amelynek a bibliai héber (latin) szövegben nincs pontos megfelelõje, de a megelőzõ mondatnak alkalmasint logikus magyarázatát: *hanem mindenko-*

ron szépen állnak (a víz mellé ültetett fa hervadatlan levelei). Ezt a betoldást és változtatást az Öreg graduál vagy helyesbítette, vagy közvetlenül olyan kéziratoss forrása volt, amelyben sem ez a bővítmény nem volt meg, de nem is hiányzott egy félmondat, mint a Batthyány graduálból. Az első versben egymás után két szerkezetben olvasható a *nem* szó. Az Öreg graduálból (vagy már a mintájából) másolás közben maradhatott ki az első, így hiányzik ez: *nem áll*.

Következzék immár párhuzamosan a Spáczay graduál kéziratoss és az Öreg graduál nyomtatott zoltárszövege a Vizsolyi Biblia ez esetben teljesen eltérő szövegével együtt. Az előző kettő között lévő eltéréseket itt is aláhúzás mutatja.

Spáczay graduál	Öreg graduál	Vizsolyi Biblia (1590)
P[almus [primus]	Primus	ELSŐ SOLTAR.
Beatus vir qui non abiit &c. [B]oldog' ember ki nem iar az J[stentől] [zakattaknak tanacszan: Es az bűnő [ők] utan <u>nem all es</u> nem wll az meg' czufolok között. Hanem eo neki az J[stenben vagon bizodalma:	Boldogh ember ki nem jár. az Itentől [zakadtaknak tanácsán; Es az bűnő [ők]nek után nem ül, az megh csufolok között. Hanem ő néki az I[stenben Vagyon <u>minden</u> bizodalma :	1 Bodog ember az a ki az hitetlenec tanácsán nem iar: És az bűnő [ők]nec wtán nem áll , az czúfolóknac Békőkben nem ül. 2 Hanem az WR törvényében vagon az ő gyönyörű lége, És az ő törvényéről gondolkodic éjjel és nappal. 3 Ez ollyatan Mint az folyó vizec mellet plántáltatott termő fa, melly gyümölt[ét] adgya ideie korán, és kinec leuele meg nem heruad , És minden czelekedete ió Berentzés lében.
Es az J[stennek] törueniet forgattia elmeieben eiel es napol. Es ollian mint az folio uiz mellet <u>ültetetet</u> eleő fa: Ki gyümölczöt teremt alkalmatos wdőben. Es az eő leuelei meg' nem hiruvadnak:	Es az I[stennek] törvényét Forgattya elméjében éjjel és nappal. Es ollyan mint az folyo víz mellet <u>ültetet</u> élő fa: ki gyümölcst teremt alkalmatos udőben. Es az ő levelei meg nem hirvadnak : <u>Es valamit cseleke [zik]</u> <u>jó [zerencsés] lé[zen].</u>	
<u>Hanem mindenkoron</u> <u>[z]epen alnak.</u> De az J[stentől] [zakattak nem <u>ollianok</u> : Hanem mint az poliua ki az [zeltől] ide [tova] haniattatik. Ennek okaert meg' nem maradhatnak az J[stentől] [zakattak az iteletben: Sem az bűnő [ők] <u>az igazaknak g'ülekezetekben</u> Mert tudgia az U[ri] [sten	De az I[stentől] [zakadtak nem <u>illyenek</u> : Hanem mint az polyua ki az [zeltől] ide [tova] hányattatik. Ennek okáért megh nem maradhatnak az I[stentől] [zakadtak az iteletben : [em az <u>gono [zok]</u> az igazaknak <u>gyülekezeti</u> ben. Mert tudgya I[sten	4 Nem vgy az hitetlenec, hanem lébnec mint az polyua mellyet az B[el] idestouá hány. 5 Annac okaért az hitetlenec meg nem áthatnac az iteletben; Sem az bűnösök az igazaknac gyülekezetiben. 6 Mert tudgya az WR

az igazaknak utokat:

De az Jfentől el szakattaknak
utok mind el véz.

Dicsőség:

Mikeppen:

az igazaknak utokat:

de az Jfentől szakattaknak
utok mind el véz.

Dicsőség Atyának és Fiának:

És szent Lélek Istennek.,

Mikeppen kezdetben

dicsőleges vala:

most és mind örökkön örökké

ugy légyen.

az igazaknak utokat,

Az hitetleneknek pedig
utoc el véz.

A további összehasonlítás érdekében párhuzamosan idézem még a Batthyány és a vele egyező Ráday graduál nyomtatásban hozzáférhető szövegét VOLF és FERENCZI főntebb említett közlése szerint. Megtartom a VOLF közölte versszámozást; azt viszont, hogy ő kurzívval szedeti a nazálist, az egyetlen előfordulási helyen nem követem. FERENCZI az eredeti betűformákat nem tartja meg, mert közlése nem nyelvészeti, hanem zenei célú. Szemléltetésül így is hasznos, mert még nem eléggé köztudott az, hogy a két graduál ugyanattól a kéztől származik, és szövege is azonos. A Batthyány és a Ráday graduál szövegében itt is aláhúzás jelzi az Öreg graduáltól eltérő szövegrészeket.

Batthyány graduál

Bodog ember ki nem iar

az Jfentől szakattaknak tanaczan:

Es az bwnőöknek utan nem al

es nem ül az meg czufolok között.

(2) Hanem ő neki

az Jfentenben vagon bizodalma:

Es az Istennek törueñet forgatt'a elmeieiben

eyel es nappal.

(3) Es ollan mint az fol'ó víz mellet

ültetet elő fa:

Giümölczet teremti az ő ideieiben

es az ő leuelei meg nē heruadnac.

[– hiányzik egy fél vers –]

(4) De az Jfentől el szakattak nem ill'enek:

hanem mint az pol'ua

ki az szeltől ideftoua hañattatik.

(5) Ennek okaert meg nem maradhatnac az

Jfentől szakattak az iteletben :

Sem az bwnőlc

az igazaknac g'ülekezetekben.

(6) Mert tudga az Ur az igazaknak utokat:

de az Jfentől el szakattaknak utok

mind el véz.

Ditőség Att'anak es Fiának:

Es szent lelek Istennek.

Mikeppen kezdetben ditőség vala:

Mostan es mind örökkön öröcke ug' legén.

Ráday graduál

Bodog ember ki nem iar

az Jstentől szakattaknak tanaczan:

Es az bünösöknek utan nem al

es nem ül az meg czufolok között.

Hanem ő neki

az Jstenben vag'on bizodalma:

Es az Jstennek töruen'et forgatt'a elmeieiben

eiel es nappal.

Es oll'an mint az fol'o víz mellet

ültetet elő fa.

Giümölczet teremti az ő ideieiben

es az ő leuelei meg nem heruadnac.

[– hiányzik egy fél vers –]

De az Jstentől el szakattak nem ill'enek:

hanem mint az pol'ua

ki az szeltől idestoua han'attatik.

Ennek okaert meg nem maradhatnac

az Jstentől szakattak az iteletben:

Sem az bünösök

az igazaknac g'ülekezetekben.

Mert tudg'a az Ur az igazaknak utokat:

de az Jstentől el szakattaknak utok

mind el vesz.

Ditsőseg Att'anak es Fiának:

Es szent Lelek Jstennek.

Mikeppen kezdetben ditsőseg vala:

Mostan es mind örökkön öröcke ug' leg'én.

A bibliai Zsoltárok könyve százötven fejezetének foglalata az első zsoltár. Megrajzolja a két életút képében a választás és döntés következményét. Mint látjuk, ennek az igen hangsúlyos első zsoltárnak a szövege abba a forráscsoportba tartozik, amelybe a Spáczay graduál zsoltárainak egy jó része, a Batthyány, a Ráday, valamint az Óvári graduál is. (Az utóbbi viszont csonkán maradt fenn, a zsoltárok hiányoznak belőle).

Az első zsoltár szövegének egyfajta kéziratos hagyományból való eredetét tehát kétségtelenül rögzíthetjük. Szerencsés és jelképes értékű adalék ez az Öreg graduál Zsoltárkönyve szövegtörténetéhez. Azt jelenti, hogy e lényeges szöveg fordításváltozatai között az Öreg graduál a Vizsolyi Biblia ellenében a kéziratos (és a benne rejlő szóbeli) hagyomány egyik ágának kedvezett. E zsoltár szövegében a tudatosan rosszat elkövetőt, lázadót jelentő héber *reša'* szó *Ihéntől /zakadt* magyarítása önmagában is igen jellemző és stílusértékű. Ezt a fordulatot az Öreg graduálnak csupán az első és a harmadik zsoltárában találjuk meg.

Az első zsoltárhoz nem hasonlítható mértékben, de még öt zsoltárt számbavethetnénk a nyomtatott Öreg graduál és a kéziratos Spáczay graduál szövegének néholi azonossága, illetve több vagy kevesebb hasonlósága okán. Szintén vannak helyek, ahol a Batthyány graduálhoz közel járó vagy egyező szövegrészek találhatók. Ezek részletezése itt most nem célom. A Spáczay graduál egyébként külön hagyományvonalat képvisel; zsoltárainak is csak egy része egyezik, rokon az itt említett többi graduál zsoltárszövegével.

Az Öreg graduál tudós szerkesztői a Vizsolyi Biblia megjelenése után csaknem fél évszázaddal nem fogadták el a liturgiában akkor még mindig használt zsoltárfordítások pontatlanságait, a Geleji Katona által *bővebbedkén való körüljáró be/édnek* minősített parafrázálást, krisztianizálást és hungarizálást. Ezek némelyik prózazsoltárban csaknem úgy jelentek meg, mint Szegedi Gergely, Szkhárosi Horváth András és kortársaik strófikus zsoltárátköltéseiben. Az Öreg graduál szerkesztőinek törekvése az eredeti (héber) szöveg *literaliter* követése, a filológiai pontossággal megalapozott dogmatikai szilárdság volt. A Károlyi Gáspár és társai fordítása ennek megfelelt, ezért ezt választották, és ezzel ők is normává emelték. Nemezszer azonban ott, ahol a szokásos fordulatoknak a jó magyarsága és megfelelő hűsége nyilvánvaló volt, a Vizsolyi Biblia szövegének átvétele helyett több zsoltárban megmaradt a kéziratos örökség változatainak egy-egy részlete.

Jó néhány zsoltár szövegének minimális vagy csekély eltérései mögött ugyancsak lehet szóbeli, kéziratos és korábbi nyomtatott hagyomány.

Az Öreg graduálbeli első zsoltár szövegének e földéritett forrása igen erőteljes jelzés. Figyelmezteti a kutatót, hogy akkor még élt és hatott a korábbi kéziratos szöveghagyomány.